

Ֆէլիշիա Մալիրբանի ձայնը՝ իր մեծ թարգմանին, որուն ոգին այնքան եռանդուն կերպով Ալֆրէդ դը Միլսսէ դրած է իր երգերուն մէջ, Բէլլինի, Մալիրբան, Դը Միլսսէ, ժամանակակիցներ, տաղանդներ են որ կը շարունակուին իրարու մէջ, զիրար կ'մրողջացնեն ու իրարմով կը պայծառանան, շատ փափուկ շրջանի մը մէջ, և զորս թերևս կը միացնէ միայն Հայնէ, ուրիշ ժամանակակից մը:

Մայր եկեղեցին Ս. Ագատայի նուիրուած է. կատանիացին չգիտեր թէ այլ ևս ո՞րն է իր պաշտպանը, սրբուհի Ագատան թէ Բէլլինի երգահանը: Երկուքին յիշատակներն ալ նոյն ջերմ եռանդովն ու երկիւղածութեամբ կը բացատրէ. նա քանի մը սուղի պիտի առնէ, երկուքն ալ զինք կ'ապրեցնեն. որոն տալ առաւելութիւնը:

Սրբուհի Ագատան կատանիա Եսնայէն կը պաշտպանէ, Բէլլինի հասարակայ ծիծաղէն: Դեղեցիկ հանճար մը, ազագուն ու ապաշնորհ երկրի մը մէջ:

Շոգենաւը այն ինչ կը թողու կատանիան, արդէն իտալիայէն դուրս է:

Հ. Ն. ԱՆԻՐԻԿԵԱՆ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Քու կոչումդ, սիրելի Լըֆէրվիւս, այնքան շատ որոշ նշանակուած է որ կըրնաս անոր մէջ յարատեւել: Հարկ է որ մեղուն շինէ մոմ, որ շերամորդը մանէ, որ Պ. դը Ռիօմիւր զանոնք անդամազնէ և որ դու զանոնք երգես: Դու պիտի ըլլաս բանաստեղծ և դպրութեանց մարդ, ո՛չ այնքան որովհետեւ դու զայն կ'ուզես այլ որովհետեւ բնութիւնը զայն ուզած է: Բայց շատ կը խաբուիս կարծելով թէ հանգստութիւնը պիտի ըլլայ քու բաժինդ: Դպրութեանց ասպարէզը, մանաւանդ հանճարին, աւելի փշալիք է քան հարստութեան: Եթէ դժբախտութիւնն ունենաս միշտ և ըլլաւ, ինչ որ չեմ կարծեր, ահա

աւսիկ կենաց համար քեզի խղճահարուածութիւններ. եթէ յաջողիս՝ ահաւասիկ թշնամիներ. անդունդի մը եզերքը կը շրջիս, ընդմէջ արհամարհանքին և ատելութեան:

«Բայց ի՞նչ, պիտի բռնա, զիս ատել, զիս հալածել, որովհետեւ լաւ բանաստեղծութիւն մը շինած եմ, ծափահարուած թատերական կտոր մը, կամ պատմութիւն մը յաջողութեամբ գրած, կամ ետեւէ ետեւ լուսաւորել զիս և հրահանգել զուրիշները»:

Այո, սիրելիս, ահա թէ ինչով զքեզ կրնաս թշուառացնել յախտենապէս: Կը համարիմ թէ լաւ գործ մը կազմած ես. երեւակայէ որ պիտի թողուս աշխատանոցիդ հանգիստը՝ քննիչը թախանձիւր համար. եթէ քու մտածելու կերպդ իրենք չէ, եթէ ինք քու բարեկամներուդ բարեկամը չէ, եթէ նախանձորդիդ բարեկամն է, եթէ նոյն իսկ ինքը քու նախանձորդ է, աւելի դժուարութիւն պիտի քաշես առանձնաշնորհութիւն մ'ընդունելու, քան կանանց պաշտպանութենէն զուրկ մարդու մը, դրամական պաշտօն մ'ունենալու: Հոսով տարի մը մերժուած և բանակցութենէ վերջ, գործդ կը սպուի. այն ատեն է որ պէտք է կամ թմրեցնել գրականութեան կերբերները, կամ զանոնք քեզի ի նպաստ հաշեցնել: Միշտ երեք կամ չորս գրական թերթեր կան Ֆրանսայի մէջ, և այնչափ մ'ալ Հոլլանդայի. տարբեր կուսակցութիւններ են: Այս օրաթերթերուն գրավաճառները շահ ունին՝ որ անոնք երգիծական ըլլան. աշխատակիցները մտադիւրութեամբ կը ծառայեն գրավաճառի ազահութեան և հանրութեան չարամտութեան: Կը ջանաս համբաւի այս շեփորները հնչեցնել. կը դիմես մատենագիրներուն, պաշտպաններուն, արեղաններուն ու դոկտորներուն, լրագրավաճառներուն. բոլոր քու ինամըներդ արգելք չեն ըլլար, որ լրագրող մը քեզ չպատռէ: Իրեն պատասխան կուտաս, նա կը կրկնէ. գրաւոր դատ մը կ'ուսնենաս հանրութեան դիմաց, որ երկու կողմն ալ ծաղրի նիւթ կը դարձնէ:

Շատ աւելի վատ՝ եթէ թատրոնի հա-

մար գրես : Նախ պիտի երեւնաս արիւս-
պագին դիմաց քսան դերասանի, մարդիկ
որոնց արուեստը, թէ և օգտակար և ա-
խորժելի, ոտնհար եղած է սակայն հան-
րութեան անիրաւ բայց անդառնալի անգը-
թութեամբը : Այս դժբախտ նուաստացու-
մը՝ ուր կը գտնուին, զիրենք կը զայրացը-
նէ, մէջը յաճախորդ մը կը գտնեն, և կը
շուայլեն քեզ բոլոր այն արհամարհանքը՝
որով իրենք ծածկուած են : Առաջին վճիռդ
անոնցմէ կը սպասես . անոնք քեզ կը դա-
տին . վերջապէս յանձն կ'առնեն կտորդ :
Այնտեղ անկումը յառաջ բերելու հա-
մար, ուրիշ բան պէտք չէ, բայց եթէ չար
ծաղրածու մը ուկնդիրներուն մէջ : Յաջո-
ղութիւն գտաւ կտորդ . իտալական ըստած
զաւեշտը քեզ խեղկատակութեան կը դար-
ձնէ, քսան պարսաւագիր փաստերով կը
ցուցնեն թէ պէտք չէիր յաջողիլ : Գիտուն-
ներ՝ որոնք յունարէնը գէշ կը հասկնան
և ինչ որ ֆրանսերէն կը գրուի չեն կար-
դար, քեզ կ'արհամարհեն կամ կը կեղ-
ծեն քեզ արհամարհել :

Դողալով զիրքդ արքունական տիկնոջ
մը կը տանիս . նա զայն սենեկապանու-
հւոյ մը կու տայ որ անով թիթեռնիկներ
կը շինէ . և ծառան՝ որ տրիգուած հա-
մազեզատներ կը կրէ, կը թշնամանէ քու
զգեստդ որ կ'արտաթանկան համազգեստն է :

Հուսկ կ'ուզեմ որ գրուածներուդ համ-
բաւը բռնադատէ նախանձը երբեմն ըսելու
թէ դու բոլորովին առանց արժանիքի մը
չես . անաւասիկ բոլորը ինչ որ կենդանու-
թեանդ ատեն ակնկալել կրնաս : Փեզ կ'ըն-
ծայեն պարսաւագիրը՝ զորոնք կարգացած
անգամ չես, ոտանաւորներ՝ զորս կ'ար-
համարհես, զգացումներ՝ զորս չունիս :
Պէտք է մէկ կուսակցութենէն ըլլալ, եթէ
ոչ բոլոր կուսակցութիւններն ալ քեզի
դէմ կը միանան :

Պարիզու մէջ կայ մեծ թիւ մը փոքրիկ
ընկերութեանց ուր կը նախագահէ միշտ
կին մը որ իր գեղեցկութեան խոնարհե-
լուն, իր մաքի արշալոյսը կը փայլեցնէ :
Սէկ կամ երկու գրագէտներ պաշտօնեա-
ներն են այս պզտիկ թագաւորութեան :

Եթէ չփութաս դրանիկներու կարգին մէջ
գտնուիլ, թշնամիներու կարգին մէջն ես և
քեզ կը ջախջախին : Սակայն՝ հակառակ
արժանիքիդ, կը ծերանաս նախատինքի
և աղքատութեան մէջ : Գրագէտներուն սահ-
մանուած տեղերը սաղրանքին տրուած են,
ոչ տաղանդին : Դաստիարակ մը պիտի ըլ-
լայ որ իր աշակերտին մօր միջնորդու-
թեամբ պիտի տանի այն տեղը՝ որուն դու
ոչ իսկ նայել կը համարձակիս : Դրանիկի
մը մարաբոյժը՝ պիտի խլէ քեզմէ այն գոր-
ծը որուն դու յարմար ես :

Գիպուածը թող քեզ տանի ընկերութեան
մը մէջ ուր գտնուի մէկը հանրութենէն
դատապարտուած այն հեղինակներէն կամ
կէս գիտուններէն՝ որոնք միջակ հեղինակ
ըլլալու չափ ալ արժէք չունին, բայց որ
դիրք մը ունենայ կամ մարմնոյ մը մէջ
ինքնամոլիս եղած ըլլայ . պիտի զգաս, ա-
նոր քու նկատմամբ բռնած բարձր դիր-
քէն թէ դու իրաւացի մարդկային սեռին
յետին աստիճանին կը պատկանիս :

Քառասուն տարի աշխատել վերջ, կը
վճռես խաղաղամեքին մէջ փնտռել այն
բանը զոր երբեք արժանիքին չեն տար .
ուրիշներու պէս դու ալ հնարքներ կը բա-
նեցնես ֆրանսական Ակադեմիան մտնելու
համար, և երթալ կարդալու համար, խեց-
բեկ ձայնով մը՝ ընդունելութեանդ օրը,
հաճոյակատար ճառ մը որ վաղը ընդ միշտ
պիտի մոռցուի :

Չարմանալու չէ որ գրագէտները կը
փափաքեն միշտ մարմնոյ մը մէջ մտնել
ուր արժանիք մը կայ միշտ, և որուն՝
թէ և շատ զուր տեղ, պաշտպանութիւնը
կը յուսան : Բայց ինծի պիտի հարցնես
թէ ինչու այնքան գէշ կը խօսին անոր
վրայ մինչեւ որ իրենք ալ հոն ընդունուին,
և ինչու հանրութիւնը՝ որ այնքան կը յար-
գէ գիտութեանց Ակադեմիան, այնքան քիչ
ակնածանք ունի ֆրանսական Ակադեմիա-
յին նկատմամբ : Ասոր համար որ ֆրանսա-
կան Ակադեմիային աշխատութիւնները ա-
մենուն աչքին առջև դրուած են, և միւսնե-
րը ծածկուած են : Ամէն ֆրանսացի կարծէ
թէ իր լեզուն գիտէ և կը պարծի ճաշակ

ունենալուն վրայ. բայց չի պարծիր բնագէտ ըլլալուն վրայ, Մաթեմատիկոսները ազգին ընդհանրութեան համար միշտ տեսակ մը խորհուրդ պիտի ըլլան, և հետեւաբար յարգի բան մը: Գրահաշուի հաւասարութիւնները առիթ չեն տար ո՛չ վերտառութեան, ոչ երգի, ոչ նախանձի. բայց խստիւ կը դատեն այս խոշոր հաւաքածոնները միջակ ոտանաւորներու, ատենաբանութեանց, մաղթանքներու, և այս ներբողները որ մերթ այնքան կեղծ են որքան պերճախօսութիւնը որով զանոնք կը համբաւեն: Մարդ կը զայրանայ անմահոյիսն նշանաբանը տեսնելով ի գլուխ այնքան ոտանաւորներու որոնք յախտենական՝ միայն այն մոռացութիւնը կ'աւետեն՝ ուրուն դատապարտուած են:

Շատ ստոյգ է թէ Յրանսական Ալադիմիան կրնար ծանայել ազգին ճաշակը հաստատելու: Կը բաւէ միայն կարգալի բր յիտոդոյրիսները Սիդի վրայ. կարգիւնալ Ռիշլէյի նախանձը գէթ այս լաւ արդիւնքը յառաջ բերած է: Այս սեռին մէջ քանի մը գրութիւններ զգալի օգուտ մը պիտի ունենային: Հարիւր տարիէ ի վեր կը խնդրուին անոնք միակ մարմնէն ուրկէ անոնք կրնան ելլել արդիւնաւոր ու վայելուչ կերպով: Կը տրտնջեն որ ակադեմականներու կէսը կազմուած է այնպիսի անձինքներէ որոնք բնաւ ներկայ չեն ըլլար ժողովներուն, և թէ, միւս կէսին մէջ հազիւ ութ, ինն ժրջան գրագէտներ կը գտնուին: Ակադեմիան յաճախ բուն իսկ իր անդամներէն երեսի վրայ թողուած է: Սակայն հազիւ թէ ֆառաստուններէն մէկը յետին շունչը կը փչէ, տաս մը ցաւ կիցներ կը ներկայանան. եպիսկոպոսու թիւն մը ասկէ աւելի հետապնդուած չէ. թղթատարի կառքով վերսայլ կը վազեն. բոլոր կիները կը խօսեցնեն. բոլոր նենգաւորները գործի կը դնեն. բոլոր զսպանակները կը շարժեն. այս կերպ վարմունքին արդիւնքը ստէպ բուն ատելութիւններ են: Բուն սկիզբը այն գարշելի շէրերուն, որոնք ընդմիշտ կորսնցուցին աւուանի ու թշուառ Ռուսսօն, յառաջ կու

գայ անկէ որ չյաջողեցաւ Ակադեմիային մէջ ձեռք բերելու այն տեղը որուն հետ տամուտ էր: Նախանձորներու վրայ այդ նախապատուութիւնը ձեռք կը բերես, շուտով կ'իմանաս թէ բախտաւորութիւնդ ցնորք մըն է. մերժում կը կրես, դատունութիւնդ իրական է: Գրեթէ բոլոր գրական մարդոց գերեզմանին վրայ կարելի էր դնել:

Հոս կը հանգչի, Հիպոկրենի եզերք, Մահկանացու մը ամբողջ կեանքը տառապած. Աղքատ և արհամարհ ապրելու համար, Ինք զինք շատ նեղեց:

Ի՞նչ է նպատակը այս երկայն ճառին զոր քեզի համար կը գրեմ. զքեզ մ'տ կեցնել գրականութեան ճանապարհէն: Ո՛չ. սովորութիւն չունիմ կոչումի հակառակ կենալու. զքեզ համբերութեան կը յորդորեմ:

VOLTAIRE

ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹԷ LUSIՆԵՐԷՆ

Մեծ. Հ. Ակինեանի յօդուած մը՝ առիթ կու տայ մեզ դարձեալ դառնալու խնդրոյ մը վրայ որ յինքեան շատ ծանր քննութեան արժանի էր, բայց դժբաղդաբար միայն թեթեւ և հարեանցի, մանաւանդ թէ կանխակալ նախապաշարմամբ տեսութեանց հանդիպեցաւ ցլալմայր:

Չանձրոյթ չպատճառելու համար համառօտիւ պիտի կրկնենք դարձեալ որ Երանոսի թարգմանութիւնը եղած է շատին բնագրի մը վրայէն, և ոչ թէ յոյն, և այս վերջին տեսգամը՝ մինչև որ նոր յայտնութիւնք ըլլան:

Մեծ. Հայրը այս անգամ ալ մի միակ օրինակ կը քաղէ ի նպաստ իւր կարծեաց, այս է՝ յունարէն բնագրի, և օրինակ մը որ շատ խախուտ է հիմնուած ըլլալով միայն քերականական ձեւերու վրայ, ինչ որ այս խնդրոյ մէջ բոլորովին անտեսելու է, քանի որ ինքն ալ մեզի հետ կ'ընդունի որ չլա